

Marktpositie boekvertalers: de enquête

Een jaar geleden, in december 2008, deed de Europese Raad van Verenigingen van Literair Vertalers (CEATL) [verslag](#) van een vergelijkend onderzoek naar de inkomenspositie van literair vertalers in eenentwintig Europese landen en twee taalregio's. Ook de Vereniging van Letterkundigen leverde gegevens voor het onderzoek, dat door die opzet voor het Nederlandse taalgebied beperkt bleef tot 'vertalers van literatuur in de beperkte betekenis van het woord (fictie, poëzie, toneelwerken, etc.)' die beschikken over het auteursrecht (zie kader).

Catastrofaal

De positie van literair vertalers in veel landen, waaronder koplopers van de Europese economie, kan volgens de CEATL op zijn website alleen maar worden beschreven als 'catastrofaal'. 'The most depressing study about translation I've ever heard about,' schreef uitgever van vertaalde literatuur Chad Post op zijn weblog [Three Percent](#). De Nederlandse literair vertaler neemt op grond van de betaalde woordprijs, royalty's, leenrechtvergoedingen, beurzen en subsidies met een gemiddeld netto jaarinkomen van € 14.370 in het CEATL-overzicht een achtste positie in.

Beperkingen

Hoe goed het ook is dat dit onderzoek is uitgevoerd, de vraag rijst natuurlijk hoe het is gesteld met vertalers die géén 'literatuur in de beperkte betekenis van het woord' vertalen en die níét beschikken over hun auteursrecht: vertalers van chicklit, pulp, non-fictie, thrillers, kinderboeken, strips, hobby-, reis- en cadeauboeken die zich doorgaans gedwongen zien hun exploitatierechten aan hun opdrachtgever af te dragen, vertalers die door die slikken-of-stikkenoverdracht van rechten uitgesloten blijven van lidmaatschap van de Vereniging van Schrijvers en Vertalers ([VSenV](#)), vertalers kortom die onzichtbaar blijven in het CEATL-verslag. Dat is de reden dat de werkgroep die voor niet-literair boekvertalers toenadering zoekt tot de VSenV, een kleine enquête heeft gehouden.

Auteursrecht: exploitatierechten en persoonlijkheidsrechten

'In het [Modelcontract](#) voor de uitgave van een vertaling van een literair werk geeft de vertaler de uitgever een 'licentie' om de vertaling volgens nader bepaalde voorwaarden uit te geven en te exploiteren. Uitgevers die dat Modelcontract níet hanteren, nemen in hun contracten meestal een clause op waarmee de vertaler die exploitatierechten niet in licentie geeft, maar afdraagt. Meestal

zonder aanvullende financiële compensatie. Het gaat bij 'auteursrechtelijke bevoegdheden' niet om de zogenaamde persoonlijkheidsrechten, zoals het recht op vermelding van je naam en het recht bezwaar aan te tekenen tegen ongevraagde wijzigingen in je werk. Die rechten zijn, de naam zegt het al, persoonsgebonden en daarmee onoverdraagbaar. Lees er alles over op de websites van het [Instituut voor Informatierecht](#) en de [Stichting Auteursrechtbelangen](#).'

Dit was de tekst van de toelichting die aan enquêtevragen over contracten voorafging. Om uitval te minimaliseren hebben we aan een summiere uitleg de voorkeur gegeven boven ingewikkelde juristerij over het onderwerp. Maar het is zo'n belangrijk onderwerp, en er bestaat zoveel onduidelijkheid over, dat we hebben besloten er binnenkort op het weblog uitgebreid aandacht aan te besteden.

Enquête 'Inkomenspositie boekvertalers'

In oktober 2009 staken zes leden van de Yahoo!-mailinglijst Boekvertalers de koppen bij elkaar om een document voor te bereiden waarmee ze bij de VSenV het lidmaatschap willen bepleiten van boekvertalers die geen, of niet alleen maar, literatuur vertalen en doorgaans hun exploitatierechten afdragen. Om hun argumenten kracht bij te zetten, besloten ze de omstandigheden waaronder het gros van de boekvertalers hun werk doet -- uit-en-ter-na bekend van discussies op de lijst Boekvertalers -- in kaart te brengen.

De enquête bestond uit zestien meerkeuzevragen: algemene vragen over zaken als leeftijd, geslacht en opleiding, maar ook vragen over contracten, royalty's en royaltystaffels, over auteursrechtelijke bevoegdheden en beurzen en niet in de laatste plaats over woordprijzen en leenrechtvergoedingen. De enquête stond op een beveiligde site en deelname was anoniem. In totaal hebben 183 boekvertalers de vragenlijst ingevuld, voor het overgrote deel leden van de lijst Boekvertalers, maar ook niet-lijstende collega's die via een speciaal daartoe in het leven geroepen e-mailadres konden laten weten ook mee te willen doen. De lijst Boekvertalers stelt geen andere eisen aan zijn leden dan dat ze boeken vertalen of willen vertalen, waardoor voor de enquête uit een breed scala aan boekvertalers en aspirant-boekvertalers kon worden geput: van literair vertalers die alleen met Modelcontract werken tot boekvertalers die [de site van de VvL](#) moesten bezoeken om te zien hoe zo'n Modelcontract eruitziet.

De gemiddelde boekvertaler

is een boekvertaalster. Ze is achter in de veertig, begin vijftig, heeft een universitaire opleiding en zo'n vijftien jaar ervaring. Ze krijgt doorgaans geen Modelcontract en draagt met het contract dat ze wél krijgt auteursrechtelijke bevoegdheden af. Ze ontvangt vier tot vijf cent per woord, geen (of minder dan duizend euro aan) royalty's en tegen het eind van het jaar minder dan vijfhonderd euro aan leenrechtvergoedingen.

Übercatastrofaal

Dat is niet catastrofaal, dat is übercatastrofaal, en de leden van de werkgroep zijn benieuwd naar Chad Posts commentaar als hij de uitslagen van dit onderzoekje onder ogen heeft gehad. Maar laten we de enquêteresultaten eens nader onder de loep nemen.

Boekvertalers

Over het vak, de vertaler, de wereld en het boek
<http://www.boekvertalers.nl>

Ruim driekwart van de deelnemers is vrouw. Vrijwel alle boekvertalers die deelnamen, hebben een universitaire of hbo-opleiding. Negen op de tien boekvertalers is ouder dan vijfendertig. Ruim twee derde heeft meer dan vijf jaar ervaring. Bijna de helft vertaalt alleen boeken, een derde doet daarnaast ook commerciële vertalingen, een vijfde heeft er een andere baan bij. Een kleine meerderheid zegt hoofdkostwinner te zijn. Negen procent krijgt helemaal geen contract van de opdrachtgever, maar we kunnen de mogelijkheid niet uitsluiten dat die negen procent afspraken in een mailtje uitwerkt. Een derde van de deelnemers krijgt soms een Modelcontract, een iets grotere derde krijgt dat nooit. Bijna de helft van de deelnemers werkt met een contract waarin een clause is opgenomen waarmee rechten worden afgedragen. Een kwart van alle deelnemers krijgt geen royalty's. Een kleine vijf procent van de 'Modelcontractanten' krijgt altijd een beurs, een kleine derde soms, maar een overgrote meerderheid nooit. Twee derde van de invullers krijgt in december minder dan duizend euro op hun rekening bijgeschreven van de Stichting Lira. En ten slotte de woordprijzen. Modelcontractanten krijgen 6,2 cent. Van de boekvertalers die niet voor het Modelcontract werken, blijft ruim zestig procent onder de vijf cent steken.

11. Ik krijg voor mijn boekvertalingen doorgaans:		Response Percent	Response Count
< €0,03 per woord.		5.3%	6
€0,03 - < €0,04 per woord.		12.4%	14
€0,04 - < €0,05 per woord.		44.2%	50
€0,05 - < €0,062 per woord.		24.8%	28
€0,062 per woord, ondanks het feit dat ik niet tegen de voorwaarden van het Modelcontract werk.		13.3%	15
		<i>answered question</i>	113
		<i>skipped question</i>	70

Tot zover het algemene beeld, maar geeft de enquête ook antwoord op specifieke vragen als: Verdienen mannelijke boekvertalers beter dan vrouwelijke? Helpt het om jaren ervaring te hebben? Of een hogere opleiding? Compenseert de leenrechtvergoeding dat lagere woordtarief eigenlijk wel?

Boekvertaler m/v

Mannen en vrouwen gaan redelijk gelijk op. Toch zijn er verschillen die de algemene maatschappelijke tendens bevestigen: mannen zijn vaker hoofdkostwinner, werken iets vaker voor het Modelcontract, krijgen als dat niet het geval is over het algemeen 'betere' contracten (zonder bepaling waarmee ze hun rechten afdragen en met een royaltyclause) en een hogere woordprijs. Ze krijgen iets vaker royalty's, al zwaait ook bij hen schraalhans de pollepel in de royaltykeuken.

Ervaring en leeftijd

'Merk ik het in mijn portemonnee dat ik al vijftien jaar boeken vertaal?'

'Eh, nee, niet echt.'

Hoe langer je boeken vertaalt, hoe meer nevenactiviteiten je afstoot. Dat is de tendens die zich aftekent. De meest ervaren collega's vertalen alleen maar boeken. Toch lijkt het inkomen bij de keuze om fulltime boekvertaler te worden geen rol te hebben gespeeld, want hoewel boekvertalers met meer dan tien jaar ervaring iets vaker alleen voor het Modelcontract werken en meer -- of moet ik zeggen: minder weinig -- royalty's ontvangen, krijgt de overgrote meerderheid nog steeds maar vier tot vijf cent per woord. Alleen op het onderdeel leenrechtvergoeding scoren ze beter, maar dat hoeft geen verwondering te wekken als we bedenken dat hun egoplank, het schap met alle presentexemplaren, goed is bezet met het soort vier- en vijfcentboeken dat het goed doet in de bibliotheek.

Ook als we naar de leeftijd kijken, zien we dat boekvertalers met woordprijs, royalty's en leenrechtvergoedingen vrij snel aan een soort plafond zitten, waar ze niet of nauwelijks doorheen breken. De resultaten laten ook geen verband zien tussen leeftijd en ervaring enerzijds en de kans op een Modelcontract anderzijds. Ervaring wordt in dat opzicht dus niet beloond met een 'beter' contract. De enquêteresultaten lijken de conclusie te rechtvaardigen dat de keuze aan het begin van de boekvertalerscarrière bepalend is voor de toekomst.

Opvallend is dat boekvertalers met minder dan drie jaar ervaring hoge woordprijzen weten te bedingen, maar dat kan een vertekening zijn die te maken heeft met het verhoudingsgewijs klein aantal respondenten in de ervaringscohorten